

Samanbrestur

Var lagnunnar óhapp ein blanding av deyða og girnd?

Tað er alt vordið so órógvandi skaldsöguligt. Og skaldsagan, eg hugsi um, er ekki eitt ævintýr, hóast söga Dianu byrjar á tann hátt. Ei heldur er tað ein »sápu-opera«, hóast gudarnir vita, at endaleysa sögan um stríð-ið við Windsor'arnir hevur verið útdálkað nóg mikið. Eg hugsi um »Crash« eftir J. G. Ballard. Filmsgerðingin hjá David Cronenberg hevur elvt til mikla ósng í sensurbólkunum, og tað serstakliga í Stórabretlandi. Henda hending er óhugnaliga speisk, tí at evnini og hugskotini, sum Ballard og Cronenberg nýta, og sum nógv í Stórabretlandi nevna »pornografiska«, á slíkan hátt skuldi gerast veruleiki í bilóhappi, ið drap Dianu, prinsessuna av Wales, Dodi al-fayed og teirra rúsaða bilfóðara.

Meiningsloysi

Vit liva í eini mentan, ið av vana »erotiserar« og hálvvar brúkaratøkni, ikki minst akfarið. Vit liva eisini í öldini hjá teimum víðagitnu, har styrkin í okkara varhuga móttvegis tí víðagitna, ger tey víðagitnu til nýtslulovur - ein umgerðing, ið ofta hevur víst seg at verið nóg sterk at oyða tey. Skaldsoga Ballards, ið setur hesi bæði girndar (erotisku) halgilutir saman - **Bilin og Stjórnu** - í eina »seksuella« valdsgerð (ein bil samanstoyt) gjørdist eitt sera undrunnarvert úrslit. So undrunnarvert, at tað var særð sum ósmiligt.

Deyði Dianu er júst so ósmiligt. Ein orsök, at hann var so syrgiligur, er at hann tyktist heilt hópisleysur. At doyggja, tí tú ikki vil, at onkur skal taka eina mynd av tær! Hvat tyktist skilaleysari? Men í grundini er vanlukkan fylt við meining. Hon sigur okkum vamlisliga sannleikan um, hvat vit eru vordin.

Tað erotiska í deyða Dianu

Í okkara erotiska hugaheimi kann kanska einans myndatólíð kappast við bilin. Myndatólíð, júst sum blaðmaðurin, fær fatur á tíðindunum og ber tað til dyrnar, og við enn eymari rødd, festur tað seg á vakrar kvinnur og tilbiður tær, okkum at frama.

Í deyðssamanstoyti Dianu var myndatólíð við (bæði sum tíðindafólk og elskari) saman við **Bilinum og Stjórnu**. Blandingin av deyða og girnd gerst enn tá máttmiklari enn í skaldsögu Ballards.

Hugsa um tað á henda hátt: Girndarinnar lutur, vakurleikin sjálvur, hin ljóshæðra (Diana), gerst lutur fyri óynsktari ansni frá ein-

um ágangandi friggjara (myndatólínum) heilt til hin vakri, glæsili riddarin (í Bil) førur hana burtur. Myndatólíð, við tí merkisverdu fallisku, langu linsutúti, byrjar jagstranina. Og sögan nær sitt syrgiliga hæddarpunkt, tí eingin hetja koyrir Bilin, men harafturimóti ein fyllybitta. Trúgv ikki ævintýrum um riddara á hestbaki. Lutur girndanna sær í deyðslutuni tær fallisku linsurnar nærkast, klíkkjandi, klíkkjandi. Hugsa soleiðis um tað, og tað pornografiska við deyða Dianu Spencer er eyðsýndur. Hon doyði í »flyttum« (sublimum) kynsligum yvirgangi.

Leiklutur vára í deyða Dianu

»Flyttum.« Tað er kjarnin. Myndatólíð er vegna seg sjálfan ikki ein friggjari. Tó roynur tað at tryggja sær vakurleikan sjálfan. At fanga hana á filminum, við búskaparligum vinningi fyri eyga. Men tað er ein umskrivning. Harði sannleikin er, at myndatólíð handlar okkara vegna. Um myndatólíð tyktist sum ein kikar er orsök, at kikarin altíð hevur verið okkara samband við vakurleikan sjálfan. Um tað er blóð á hondunum hjá myndamonnum, myndastovunum og mynda-

stjórnum í blóðunum, so er tað eisini blóð á hendrum vára. Hverji blóð lesur tú? Tá ið tú sást myndir av Dianu og Dodi, ið klemmaðust, blaðaði tú tá viðari og segði, at hetta ikki kom tær við?

Vit eru vandamiklir kikara; »Ert tú nú nøgdur?« hava fólk í Stórabretlandi rópt eftir myndamonnum. Kunnu vit svara sama spurninginum? Eru vit nøgd nú? Fara vit at lata vera við at verða hugtikin av loyni-myndunum; av kossum Dianu ella tey áður andsvekjandi myndirnar av Charles Prinsi í einum fjarum kamari, ella av Fergie, hvørs tær verða suttarar - hesar stólu lóturnar, hesi rændu loyndarmál frá privatlívinum hjá almennum persónum, sum í meir enn tíggju ár hevur verið evni fyri tey best umtøktu blóðin? Vilja vit ikki meir hyggja myndunum, (tjúst sum undrunnarvernda jarðiska filmsstjórnan í eina »vonnengut« skaldsögu. Hon var læst inni á djóragarði við einum manni, á planetini Trafalmore, so at fólkini, ið har báðu kundu granska hennara paringarhátt -) ið, vit fáa av teimum kendu?

Ikki talingur um.

Ynski Dianu

Diana Prinsessan av Wales,

dugdi væl at skapa myndina av sær, hon vildi at fólk skuldu síggja. Meg minnst ein Bretskan blaðstjóra siga mær, hvussu Diana skapti tí kendu myndina, har hon sat einsamall frammanfyri heimsins størsta kærleiksminnismerki, Taj Mahal. Hon visti, segði hann, hvussu áskoðarin fór at »lesa« myndina. Fólk fingur samhuga við henni, og fóru at hugsa (enn) verri um prinsin av Wales. Diana hevði tað ikki fyri at nýta orð sum »semiotikur« men var sjálf ein »semiotikari« Hon dugdi alsamt betur at fáa fólk at kenna seg, sum hon vildi.

Einstøk halda uppá at hennara »fatan« av miðlunum sum heild, og tað serstakliga við myndamonnum, linna nógv, tá ið vit hugsa um leiklutin hjá »paparazzium« í deyða hennara. Treyðugt so mugu vit ikki siggja burt frá týðingunum hon legði í hennara stöðu sum almennur persónur, og hvussu hon vildi stýra almennu myndini. Almenni persónurin leggur dent á at verða avmyndaður tá ið hann er tilreiðar. Tú kanst siga »fyrirreikadur.« Paparazziamir vilja einans hava tær óvardu lóturnar. Bardagin er um eftiransing og um eitt slag av veldi. Hon ynskti ikki, at

Kendi bretska rithøvundin Salman Rushdie, ið m.a. skr. Satans ørindi, hugleiðir í greinini m.a. um deyða Dianu og framtíðina hjá Bretsku Kongshúsinum.

myndamennirnir skuldu valda yvir henni - at hon einans var teirra (egna) ting (objekt.) Við at flýggja frá jagstrandir linsunum fekk hon sín vilja, og kanska hennar rættindini, til at verða nakað nógv meir háberstligt - at verða eitt »subjekt.« í flýggjanini frá objekt til subjekt, frá tingi til menniskja, doyði hon. Í ynskinum um at ræða yvir hennara egna lívi, lat hon seg í hendurnar á einum bilfóðara, ið ikki var mentur at hava tamarhald á bilinum. Eisini hetta er svårt speisemi.

Windsor/al-Fayed móttvegis Bretlandi

Windsor-familjan og al-Fayed'arnir eru »arkatypiskir« innanfrá og tó uttanfyri. Mohamed al-Fayed, egyptarin ið tráðaði eftir at verða bretska, keypti »Harrod's« (og konservativar tinglimir) í miseydnadu jagstranini eftir bretska ríkisborgaraskapi og limaskapi í einum stovni, ið lat hurðarnar aftur fyri honum. Kærleiki Dianu til Dodi al-Fayed, var ein góður triumfur, hjá faðir Dodi, á hesum stovni. Diana á lívi ið var ein hin besti sigursdýrgripurin. í deyðanum kann hon fella al-Fayed. Hann hevur eisini syrgiliga mist elsta sonin: Kanska hevur hann eisini mist besta og síðsta møguleikan at verða góðtíkin av Stórabretlandi, ið honum jú dámar so væl.

Eg nevndi Windsor'arnir »arkatypiskar« innanfrá, men í lótni er eisini teirra stóða óviss. Einaferð vóru tey sera væl dámd av tjóðini, men nú verða tey í stór-an mun sædd sum familjan, ið fór illa við tí nóg betur dámdu Dianu. Um lagna al-Fayed er at standa uttandura og hyggja inn, so er kongafamiljan, sum í stóran mun er innanfyri, á veg út. Tjóðarinnar kærleiki til Dianu

verður uttan iva fórdur á synir hennara. Men bretska fólk ið heldur kanska, at tað er betur fyri dreingirnar, um teir sleppa undan byrðuni at verða kongaligur.

Synir Dianu

Tí aftanfyri teir fólsku karmarnar, har ímyndin (image) var uppbygd og niðurrivin, har líkasælan var umráðandi, har skinnheilagaða dráldi var almennakunngjørt fyri okkum, er tó eitt heilt greitt; try deyd menniskju, ein av teimum ein góð mamma, ið royndi at vísa syninum hin »veruliga« heim. Hon tók teir við í Tivoli, á grillbarr, men eisini á sjúkrahús fyri deyðasjúk. Um vit í felag kunnu góðtaka, at okkara ónøktandi hyggjara tórvur eftir halgimyndini Dianu tá ið saman kemur var orsök til deyða hennara, so kunnu vit møguliga eisini seta okkum betur spurningar viðvíkjandi synum hennara. Hvussu skulu teir liva viðari í »ti veruliga heimunum« hon royndi at vísa teimum. Heiminum uttanfyri afturlatna bretska aristokratið og uttanfyri Eton College? Hvør fer at vísa teimum Harrison Ford filmar og AIDS-sjúkrahús? Hvussu skulu teir einaferð aftur gerast eydnusamir?

Sjálvt tyktist Diana verða nógv gladari, tá ið hon var uttanfyri bretska kongafamiljuna. Møguliga gerst Stórabretland »gladari« um tað flýggja á sama hátt, og lærir seg at liva uttan kongar og drottningar. Hetta er óhugsandi tankar, ið nú eru vörnir alt ov veruligir.

Crash: Was the fatal accident a cocktail of death and desire?

© Salman Rushdie, 1997.

Týtt og sett saman:
Sonja Jógvansdóttir

»Hon vildi ikki at myndamennirnir skuldu hava valdið á henni, - at hon einans var teirra (egna) objekt«